

เทศน์เช้า วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

คนเรามันมีความจำเป็นทุกๆ คน ถ้าความจำเป็นของคนแต่ละความจำเป็นนะ ความจำเป็นของคนไม่เหมือนกัน คนเราเกิดมามีกรรมไม่เหมือนกัน ทีนี้ความจำเป็นมันก็ต้องค่อยๆ แก้ไขกันไป ความจำเป็นของเด็ก ความจำเป็นของผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่มีความจำเป็น มันบีบรัดขึ้นมา เห็นไหม นั่นนะกระแสของกรรม จะรู้เรื่องนี้หรือไม่รู้เรื่องนี้มันเป็นอย่างนี้โดยธรรมชาติของมัน แต่เพราะมีกรรมะขึ้นมา กรรมะมาถึงเรื่องของชีวิตใจ กรรมะจะตอบปัญหาชีวิตได้ทั้งหมด ปัญหาชีวิตนี้เกิดขึ้นมาเพราะเหตุไร เพราะว่าเรื่องการกระทำของกรรม

แล้วถ้ากรรมละ กรรมมันเป็นเรื่องของอดีตอนาคต เรื่องอดีต เห็นไหม อดีตคือสิ่งที่ทำมาแล้ว มันเป็นกรรมมา สิ่งที่เหมาะสมนะ กรรมให้ผลมาเป็นสิ่งนี้ ให้สิ่งนี้สิ่งที่เกิดขึ้นมา แล้วให้ผลมากกว่านี้ก็ได้ ทำคุณงามความดีมากกว่านี้ก็ได้ ทำคุณงามความดีอย่างที่ว่าเป็นอกุศลคือว่าทำให้ลำบากกว่านี้ก็ได้ เพราะว่าเรายังไม่รู้ว่าเราทำกรรมไว้มากมายขนาดไหน นั่นนะความจำเป็นของแต่ละบุคคล

ศาสนามาแจกแจงเรื่องอย่างนี้ เรื่องนี้เราทำความเข้าใจของเรา คนเราถ้าประพฤติปฏิบัติไม่เข้าใจก็ถึงเลตงสัย จะถึงเลตงสัยแล้วอยากรู้แต่เรื่องนี้ เรื่องกรรม เรื่องนรกสวรรค์ เรื่องความเห็นต่างๆ เรื่องอดีตอนาคตนี้ อยากจะรู้มาก อยากจะเห็นสิ่งนี้ อยากจะรู้มาก แต่พอประพฤติปฏิบัติเข้าไปแล้ว สิ่งนี้จะกลับเจียบงันเลยนะ เจียบงันเพราะอะไร เพราะมันเป็นสิ่งที่ลึกลับมหัศจรรย์ คนจะไปรู้จริงเห็นจริงจะไม่ค่อยพูดเรื่องอย่างนี้ เพราะเรื่องอย่างนี้มันเป็นเรื่องที่ว่ามันเป็นอนิจจัง สิ่งที่เป็นอนิจจัง มันไม่เข้าที่ว่าเราพูดแล้วมันจะเป็นไปตามเราพูดหรือไม่เป็นไปตามเราพูดมันอีกปัญหาหนึ่ง

อีกประเด็นหนึ่งก็คือว่าประเด็นมันเป็นประเด็นที่ว่ามันเป็นอนิจจังหนึ่ง

สอง...มันเป็นสิ่งที่ลึกลับมหัศจรรย์หนึ่ง

สาม...มันเป็นสิ่งที่ว่าไม่ใช่การชำระกิเลสหนึ่ง

มันเป็นสิ่งที่ไม่ได้ชำระกิเลสแล้วทำให้มันติดด้วย ถ้าเราไปติดสิ่งนั้น มันไปรู้ไปเห็นเข้านี้ มันติด ติดเพราะอะไร เพราะผู้วิเศษกับพระอริยเจ้าคนละส่วนกัน ผู้วิเศษนะมันวิเศษสุด วิเศษขนาดไหนมันอยู่ใต้กฎของอนิจจัง รู้วาระสิ่งต่างๆ รู้ความเห็นเป็นต่างๆ แล้วมันก็เป็นกฎของอนิจจัง

ผู้วิเศษ วิเศษแล้วมันก็ตกอยู่ในสูงขึ้นไปต่ำลงอยู่ตามธรรมชาติของมัน แล้วนี่เป็นความจำเป็นของจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นรู้อย่างนั้นแล้วสะสมอย่างนั้นไว้ แล้วก็คืนรนไปอย่างนั้น มันจะมีความทุกข์ร้อนอยู่อย่างนั้น มันจะมีความทุกข์ร้อนอยู่ในหัวใจ หัวใจมันจะทุกข์ร้อน ความจำเป็นของหัวใจ เห็นไหม ความจำเป็นของเด็ก เด็กมันต้องกินต้องอาศัยสภาวะอย่างนั้นตลอดไป นี่จำเป็นขนาดนั้น ผู้ใหญ่ขึ้นมาต้องการสิ่งที่ว่าสวยๆ งามๆ ตามความพอใจของกิเลสมันเริ่มสะสมขึ้นมา ผู้ที่ว่ามีอายุแก่ขึ้นมา อยากรู้ว่าชีวิตนี้เป็นอย่างไร กรรมมันเป็นอย่างไร ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติก็รู้อีก อย่างว่าความเป็นไปของจิตมันเป็นอย่างไร นี่ความเป็นไปของจิต

ผู้วิเศษต่างๆ เห็นไหม เป็นผู้วิเศษ ความจำเป็นนี้มันเป็นความจำเป็นเพราะกิเลสบังคับ ความจำเป็นอันนี้มันโดนบังคับไว้ด้วยกิเลส ด้วยความรู้ภายในของเรา มันบีบบังคับเราให้เราไม่รู้ตามความเป็นจริง ถ้ารู้ตามความเป็นจริง สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เกะเกี้ยว สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ติดพัน สิ่งติดพัน เราจะวางสิ่งนี้ไว้โดยที่ไม่รับรู้มัน จะวางสิ่งนี้ไว้ด้วยการเข้าหาอริยสัจก่อน ถ้าเข้าหาอริยสัจ ความจำเป็น เห็นไหม นี่มันเป็นความจำเป็นอีกส่วนหนึ่ง ความจำเป็นของเราคือการแสวงหาความรู้สักจากภายใน ให้ย้อนกลับเข้ามาหาคุณภายใน แล้วเลาะสิ่งนี้ เลาะความจำเป็น

สิ่งนี้ ความจำเป็น ความจำเป็นของโลกมันก็เป็นความจำเป็นของโลกที่บีบบังคับไป แต่ความจำเป็นของอริยสัจนะ ความจริง คนเราเกิดมามันต้องตายทุกคน เวลาถึงที่สุดแล้วมันต้องตาย ต้องพลัดพรากจากชีวิตนี้ ชีวิตนี้พลัดพรากไป พลัดพรากจากภพของมนุษย์นะ แต่จิตวิญญาณตัวนี้มันไม่เคยตาย มันก็ไปเกิดสถานะใหม่ มันก็ขึ้นไปตามสถานะของมัน มันพลัดพรากไปจากไหน

มันไม่พลัดพรากไปหรอก พลัดพรากแต่ว่าความหลอกลวงเท่านั้นเอง สิ่งนี้หลอกลวง มัน เป็นสมมุติ ชีวิตนี้เป็นสมมุติชั่วครึ่งชั่วคราว อายุกาลหนึ่ง อายุกาลหนึ่งก็เป็นอายุกาลหนึ่ง แล้วก็ เวียนตายเวียนเกิดไปในวัฏฏวน นั่นนะความจำเป็นอันนี้สำคัญกว่า

ถ้าเราเห็นความจำเป็นอันนี้ เราถึงพยายาม เราจะประพฤติปฏิบัติได้ เราจะมีเวลาของการ ประพฤติปฏิบัติ เพราะการประพฤติปฏิบัติมันจะทำให้เราพ้นออกไปจากกิเลสได้ พ้นจากความยึด มั่นถือมั่นของใจ พ้นจากสิ่งที่ว่ามันบีบคั้นไป ความจำเป็นอย่างนี้มันละเอียดยิ่งไปนะ มันกดดวงใจ แล้วใจจะไม่เป็นอิสรภาพมันเลย มันจะโดนสิ่งนี้กดดวงใจแล้วมีความทุกข์ร้อนตลอดไป

ความจำเป็นอันที่ว่าเราต้องตายไปจากโลกนี้ อันนี้เป็นความจำเป็นมากกว่า แล้วจะแก้ไข สิ่งนี้มันจะเอาอะไรมาแก้ไข? ก็เอาหัวใจ เอาสิ่งที่มันจะต้องตาย เอาหัวใจมาแก้ไข เอาความรู้สึกนี้ มาแก้ไข แต่ความรู้สึกจะแก้ไขได้มันต้องเห็นโทษของมันก่อน เห็นโทษจากความจำเป็นจาก ภายนอก มันบีบคั้นขึ้นมา ทุกอย่างก็มีความจำเป็นหมด เราก็ต้องทำสภาวะไป พออะไรเป็นเครื่อง ล่อขึ้นมา อย่างนี้ก็จำเป็น อย่างนี้ก็จำเป็น แต่เวลาบวชแล้ว เห็นไหม บริหาร ๘ เท่านั้น สิ่งที่มี บริหาร ๘ ดำรงชีวิตได้แล้ว เข้าขึ้นมามีบาตรใบหนึ่งภิกษุอาจารย์ บิณฑบาตมาฉันขึ้นไป นี่มันตัด ภาระรุงรังออกไปขนาดไหน

ความจำเป็นของโลก เห็นไหม เครื่องเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ในโลกนี้มีมหาศาลเลย แล้วก็ พระรุงพระรังกันไปมหาศาล แต่เวลาเป็นพระขึ้นมา พระตัดขึ้นมา พระมีชีวิตใหม่ พระก็เหมือนเรา พระก็มีชีวิตเหมือนเรา พระต้องใช้ชีวิตเหมือนเรา ทำไมพระมีบริหาร ๘ ดำรงชีวิตได้ล่ะ

นั่นนะความจำเป็นเขาจะ เข้ม ด้าย เห็นไหม เข้มกับด้ายปะชุนผ้าไปเท่านั้นเอง แต่ของเรา เราต้องหาซื้อของเราใหม่ เสื้อผ้าของเราหาซื้อก็ซุกก็แล้วแต่ มันต้องมีว่าเพื่อนั้นๆ แต่ของเวลา พระเรา เวลาขาดขึ้นมา เราปะเราชุนของเราเองด้วยเข็มเย็บผ้า ด้วยเข็มด้วยด้าย นั่นเป็นบริหาร ๘ สิ่งนี้ปัจจัย ๔ เครื่องอยู่อาศัย สิ่งนี้ซ่อมแซมไป

ในครอบครัวที่เจริญ เห็นไหม สิ่งใดที่มันเป็นเครื่องซ่อมแซมได้ แล้วรักษาสิ่งนั้นได้ สิ่ง นั้นจะครอบครัวที่เจริญ ครอบครัวที่ว่าสิ่งใดมันเสียหายแล้วเราไม่ซ่อมแซม ทิ้งสุรุ่ยสุร่ายไป ครอบครัวนั้นไม่เจริญ นี่ชีวิตพระก็เหมือนกัน ซ่อมแซมในบริหาร ๘ เท่านั้น บริหาร ๘ ในอะไร? ในผ้า ๓ ผืน ผ้า ๓ ผืนอยู่ในธุดงค์วัตรแล้ว นี่ย้อนกลับมาเข้ามา ความจำเป็นมันก็จะปล่อยร่นเข้ามา ปล่อยร่นจากความจำเป็นที่ว่าเราจะต้องคิดไปหมดเลย

ทิ้ง...เราไม่ทำก็มีคนอื่นทำ เรื่องงานของโลกแล้วนะ มันไม่มีทางที่ทำให้จบสิ้นแล้วเราจะตายไป ไม่มีทาง เราทำจนตายไปแล้วเกิดมาใหม่ งานก็มีอยู่อย่างนั้น เพราะว่าคนเราเกิดมามีปากมีท้อง เครื่องอยู่อาศัย ต้องทำมาหากินนี่มันเป็นธรรมชาติของมัน อันนี้เป็นความจำเป็นบีบบังคับ

แต่ถ้าเวลาเราละเพศอย่างนั้นขึ้นมา เป็นนักบวชขึ้นมา ความจำเป็นก็มีชีวิตอยู่เหมือนกัน บิณฑบาตขึ้นมาฉันมือเดียว ฉันหนเดียว เพื่อเอาเวลามารักษาความจำเป็นจากภายใน ความจำเป็นคือว่าทุกคนต้องตาย นี่จำเป็น เวลามันจะตายขึ้นมา ไม่มีเวลาที่จะต้อง...พักผ่อนไม่ได้เลย คนเราจะพักผ่อนนะ ขอให้เมื่อนั้นค่อยตาย ขอให้เมื่อนั้นค่อยตาย มันพักผ่อนไม่ได้ มันต้องตายไป แล้วตายไปจะมีคุณสมบัติอะไรติดตัวไป? คุณสมบัติของใจ ถ้าคุณสมบัติของใจมันจะเห็นเรื่องศาสนา

จะมีศาสนาไม่มีศาสนาคนเราก็เกิดอย่างนี้ตายอย่างนี้ตลอดไป เพราะศาสนานี้มีเป็นครั้งเป็นคราว พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ธรรมถึงจะเป็นให้เราก้าวดำเนินตามธรรมนั้นได้ ถ้าธรรมไม่มีเราก็กู้หายากไป คนแสวงหา ถ้าแสวงหาได้คุณงามความดีมากก็เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ตรัสรู้ธรรมด้วยตนเอง แต่ผู้แสวงหาด้วยอย่างนั้นนะ ขณะที่ไม่มีศาสนาจะมีพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ถ้ามีศาสนาอยู่ ผู้ที่จะรู้ธรรมขึ้นมาก็เป็นสาวกะสาวกुरुธรรมขึ้นมา สาวกुरुธรรมขึ้นมามันมีแผนที่มีเครื่องดำเนิน พระปัจเจกพุทธเจ้าไม่มีเครื่องดำเนินก็ต้องแสวงหาออกไป พยายามแสวงหาของตัวเองออกไป เพื่อพ้นจากนี้

สักจะความจริงอันนี้ ความจริงอันนี้มันมีอยู่ จะมีธรรมไม่มีธรรมมันก็มีอยู่อย่างนี้ แต่ถ้ามีธรรม มันบรรยายได้เลย เห็นไหม บรรยายถึงเรื่องความทุกข์ของเราที่ ทุกข์ใหม่? ทุกข์ ถ้าเราทุกข์ขึ้นมา เราแสวงหาอย่างไร? มันมีแผนที่ มีเครื่องดำเนิน แต่ถอนใจไป ไปเห็นความจำเป็นอย่างอื่น มีความจำเป็นมากกว่า บีบบังคับเราให้เราต้องใช้ชีวิตอย่างนั้น ต้องทำอย่างนั้น นั่นนะ ติงเวลาของเราไป แต่ถ้าเราสละออกไปขึ้นมา สละได้ สละออกมาเป็นซีเป็นพราหมณ์ก่อน สละออกไป ถึงเวลาแล้วบวชเลยนะ บวชขึ้นมาประกาศเลยว่าเป็นนักรบ

ผู้ที่บวชแล้วเป็นนักรบ รบกับอะไร? รบกับตนเอง รบกับกิเลสของตนเอง รบกับความรู้สึจากภายในของตัวเอง ความรู้สึกจากภายในมันต่อต้าน มันต้องการความสะดวกสบายของมันโดยธรรมชาติของมัน ชีวิตโลกเขานี้เป็นชีวิตสาธารณะ ทุกอย่างหาได้ เรื่องของโลกเราก็กินได้ ทำไมเราจะออกไปหากับเขาไม่ได้ นั่นนะเราสละ เราเป็นนักรบ เพศของพระนี่บอกเลยว่าเพศของพระไม่ต้องการสิ่งที่เป็นสาธารณะทางโลกเขา ต้องการในธรรมวินัยเท่านั้น ธรรมวินัยบีบบังคับขึ้นมา

ให้ย้อนกลับเข้ามาจากภายใน ธรรมวินัยบีบบังคับเข้ามาให้ย้อนกลับมาเรื่องของสมถกรรมฐาน
วิปัสสนากรรมฐาน

ถ้าเรื่องของ การประพฤติกปฏิบัติ เรื่องของการจะพ้นจากกิเลส ความจำเป็นที่เครื่องมือจะ
เข้าไปชำระความจำเป็นของชีวิตการเกิดและการตาย มันต้องเห็นมีสมถกรรมฐาน ความสงบของ
ใจ ถ้าใจสงบขึ้นมา มันจะเห็นว่าความสุขนี้ มันจะมีความสุขขึ้นมาในชั้นตอนหนึ่ง

ความสุขของใจจะปล่อยวางขึ้นมา มันจะแปลกประหลาดมหัศจรรย์ว่าสิ่งนี้พระพุทธเจ้า
วางไว้แล้ว แต่เป็นทฤษฎีเท่านั้น เป็นแผนที่เท่านั้น ไม่มีใครเคยเห็น เราทำความสงบของใจขึ้นมา
เราได้เห็นสิ่งนี้ เราได้สัมผัสสิ่งนี้ สิ่งนี้มีความสุขมาก ความสุขในความสงบของใจ จนสามารถทำ
ให้คิดได้ ผู้ที่ปล่อยวางเวียงว่างขนาดไหนมันจะติดสิ่งนั้น นี่สมถกรรมฐาน

ถ้ามีสมถกรรมฐาน มันจะยกขึ้นวิปัสสนากรรมฐานขึ้นมาได้ วิปัสสนากรรมฐานคือว่าต้อง
มีจิต เห็นไหม เราเอาอะไรไปวิปัสสนากรรมฐาน? ต้องมีจิตไปรับรู้ มีความรู้สึกไปรับรู้ต่างๆ รับรู้
ในอะไร? รับรู้ในสติปัฏฐาน ๔

ในสติปัฏฐาน ๔ สงครามที่เกิดขึ้นนะ จรวดยิงออกไปจากฐานทั้งนั้นเลย ความคิดนี้ยัง
ออกไปจากใจทั้งนั้นเลย ความคิดนี้ออกไปจากใจ ทีนี้ใจสงบเข้ามา มันก็ย้อนกลับมาที่ดวงใจ
ย้อนกลับไปสิ่งที่มันขับเคลื่อนออกมา สิ่งของมันขับเคลื่อนความรู้สึกออกไป นี่ความทุกข์เกิดจาก
ตรงนี้ เกิดจากความขับเคลื่อนของใจ ใจมันผลัดกันออกไปแล้วมันไม่รู้สิ่งต่างๆ แล้วมันก็ออกไป
ความจำเป็นอันนี้สำคัญที่สุด แต่คนมองไม่เห็น จะมองไม่เห็นถ้าไม่ยกขึ้นวิปัสสนา

ถ้าใครยกขึ้นวิปัสสนา เขาเรียกภาวนาเป็น คนภาวนาเป็นจะเห็นอาการเกิดดับของใจ
อาการเกิดดับของใจมันเกิดตรงนี้ มันดับตรงนี้ ความจำเป็นอันนี้ ไฟเกิดจากตรงนี้ ความทุกข์ร้อน
เกิดจากตรงนี้ ดับไฟต้องดับที่ตรงนี้ นี่ย้อนกลับเข้ามานะ ย้อนกลับเข้ามาด้วยวิปัสสนากรรมฐาน
ด้วยจิตสงบ เห็นไหม

จิตไม่สงบเลยมันเป็นโลกียะ ทำขนาดไหนมันก็เป็นแผนที่ดำเนิน เอาแผนที่มาวางไว้แล้ว
ก็เทียบกันแบบสุดมยปัญญา เห็นไหม สุดมยปัญญาคือการศึกษาแล้วก็ได้เทียบกันว่าควรจะเป็น
อย่างไร ควรจะเป็นอย่างไร

นี่ก็เหมือนกัน พอจิตไม่สงบ เราคิดขึ้นมา มันก็เหมือนกับเราโต้แย้งกับเราเอง โต้แย้งกับความรูสึกของเราเอง โต้แย้งกับกิเลสของเราเอง แล้วกิเลสมันก็แบบว่ามันควรจะเป็นอย่างนั้น มันควรจะเป็นอย่างนั้น...นี่เป็นการที่ว่าคั่นเคาธรรม ธรรมะอันนี้เป็นธรรมะคั่นเคา มันจะไม่สมความปรารถนาเลย

แต่ถ้ามีจิตสงบขึ้นมา มันไม่เป็นความคั่นเคา มันเป็นความเห็นจริง เห็นใหม่ จิตนี้สงบขึ้นมา ตัวจิตตัวนั้นจะเป็นตัวยกขึ้นวิปัสสนา ถ้าจิตยกขึ้นวิปัสสนา มันมีผลงานของมัน เป็นผู้ทำงานใด งานของเราเนี่ย เฝ้มไม่ได้ อ่าน อยู่ในเฝ้ม ไม่มีใครไปอ่าน เฝ้มก็เป็นเฝ้มอยู่อย่างนั้น แต่ถ้าใครไปอ่านในเฝ้มนั้น เรื่องในเฝ้มนั้น คนอ่านจะรู้หมดเลย

อันนี้ก็เหมือนกัน คนจะอ่านเรื่องการเกิดการตายในหัวใจ จะแก้ไขการเกิดและการตายในหัวใจ มันต้องมีใครเป็นคนอ่าน? ต้องมีตัวจิตเป็นตัวอ่าน จิตตัวเราตัวรับรู้ ตัวที่รับรู้เนี่ย ถ้ามันรับรู้ประสาโลก มันเป็นโลกียะ แต่พอมันสงบขึ้นมาปั๊บ ย้อนกลับขึ้นมา มันจะเป็นโลกุตตระ สิ่งในโลกุตตระนี้ย้อนกลับเข้าไป ความจำเป็นอันนี้มันเป็นความจำเป็นที่จะทำให้จิตอันนี้พ้นออกไป

จากที่ว่าผู้วิเศษกับพระอริยเจ้านี้ต่างกันต่างกันตรงนี้ไง ต่างกันตรงที่เห็นตามความเป็นจริง เห็นตามความเป็นจริงแล้วจะไม่พูดสิ่งที่เป็นสิ่งที่พรั่าเพ้อออกไป สิ่งพรั่าเพ้ออันนั้นมันเป็นเรื่องของวิญญาณ เรื่องของอาการเกิดดับของใจ สิ่งที่เกิดดับของใจมันเข้ากับวิญญาณ สิ่งวิญญาณไปในวิญญาณ มันก็เป็นไปในวิญญาณ

แต่การเกิดดับอันนี้ มันเห็นการเกิดดับ แล้วมันเห็นว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องแปรสภาพเป็นธรรมดา” เห็นการเกิดดับแล้วเห็นโทษของการเกิดดับ มันจะปล่อยวางการเกิดดับไว้เป็นสิ่งที่ต่างๆ เห็นใหม่ “ขันธเป็นขันธ จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์” จะแยกออกจากกัน สิ่งที่แยกออกจากกันขึ้นมา นั่นนะการเกิดการตายจะเริ่มจากตรงนี้ นี่ ๗ ชาติเท่านั้นที่จะเห็นการเกิดและการตายอีก แล้วจะถึงที่สุดได้ ความจำเป็นอันนี้สำคัญที่สุด

แล้วเราเจอศาสนา ศาสนาสอนเรื่องการวิปัสสนา เรื่องสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ถ้าไม่มีศาสนาขึ้นมา สมณะมีอยู่แล้ว ความสงบของใจ พระพุทธเจ้าไปเรียนกับอาฬารดาบส นี้ ความสงบของใจ เรื่องฌานสมาบัติ มันมีอยู่โดยดั้งเดิม ใครทำได้ขนาดไหน ไม่มีศาสนาเขาก็ทำได้ เขาทำความสงบได้ แต่มันก็วนอยู่ในวิญญาณ เห็นใหม่ ฤทธิวิปริตเกิดเป็นพรหมนี้ เพราะจิตสงบขึ้นมาแล้วเกิดเป็นพรหม

แต่ในศาสนาคือตัวโลกุตตรธรรมอันนี้ ตัวปัญญา ตัววิปัสสนานี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นคว้าเท่านั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามารู้สิ่งนี้ขึ้นมา แล้ววางสิ่งนี้ไว้ให้เราก้าวเดินตาม ถ้าเราก้าวเดินตาม เราจะสมความปรารถนาของเราสิ่งนี้ แล้วสิ่งนี้จะประโชชน์กับเรา นั่นนะ ความจำเป็นอันนี้เป็นความจำเป็นสูงสุด แล้วเราจะค้นคว้าได้ในหัวใจของเราเอวัง